

Gulspurv *Emberiza citrinella*

Global utbredelse

Gulspurven er vidt utbredt innenfor den palearktiske region, fra De britiske øyer i vest, gjennom store deler av Europa og Nord-Russland til Vest-Sibir. I Europa danner den sørgrense mot nordre deler av Portugal og Spania og de sørlige deler av Italia og Balkan. I øst hekker den sør til Iran, Kaukasus og Kirgiserstepene ved Kaspiahavet.

Egne underarter forekommer nord og vest på De britiske øyer og innenfor det sørøstlige utbredelsesområdet i Asia. Ingen av disse danner skarpe geografiske skillelinjer mot nominatformen.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Gulspurven finnes utbredt over store deler av landets jordbruks- og kulturlandskap. Den er vanlig hekkefugl over store deler av Sør- og Østlandet og i Trøndelagsfylkene, til dels også på Vestlandet, men her med relativt store bestandsforskjeller fra distrikt til distrikt. Hekkebestanden i Nord-Norge er hovedsakelig knyttet til de beste jordbruksdistriktene i dalførene og de indre fjordområdene. I Finnmark er den svært fåtallig.

De beste hekkebetingelsene finner gulspurven i et variert kulturlandskap med god tilgang på kantsoner, beitemarker med spredt tresetting og annet åpent lende. Den kan også finne seg til rette på åpne hogstfelt, men bare der disse grenser nær inntil annet åpent jordbrukslandskap. I fjellbygdene blir gulspurven mer fåtallig og den opptrer bare unntaksvis på kulturmark eller dyrkingsarealer i bjørkebeltetregionen.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

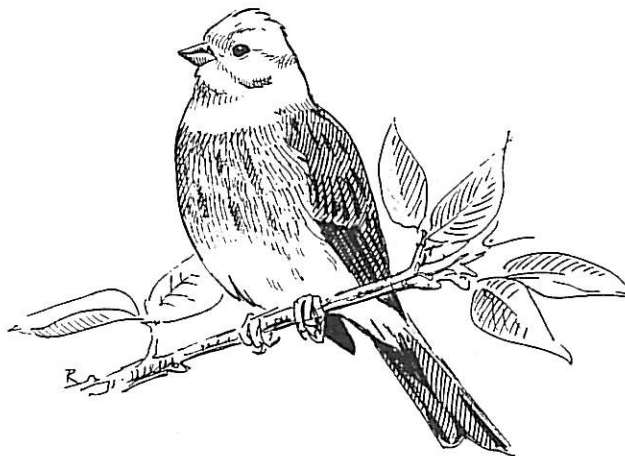
På grunn av få undersøkelser og sterkt varierende hekketetthet innenfor utbredelsesområdet, har vi dårlig kjennskap til gulspurvens bestandsstørrelse. Grovt anslått hekker mellom 200.000-500.000 par i Norge.

Gulspurvens tilpasning til kulturlandskapet gjør at den står i et nært avhengighetsforhold til driftsformene i landbruket. Arten har vist seg sårbar overfor en del av de omlegginger som er foretatt.

I negativ retning nevnes mange av endringene i kulturlandskapet. I lavlandsstrøkene har tilgangen på beitemarksarealer minket sterkt som følge av mindre utbredt husdyrhold. Mye av dette arealet er nå gjenrodd med skog, eller oppdyrket. Dyrkingsarealene byr på mindre variasjon enn tidligere pga. færre kantsoner mot bekker, grøfter og annen utmark. Kulturlandskapet har også blitt fattigere på buskvegetasjon og større, enkeltstående trær.

I vinterhalvåret er gulspurvens kosthold hovedsakelig begrenset til frø. Tilgangen på korn er her en viktig bestandsregulerende faktor. At hesten er blitt borte fra den vanlige gardsdrifta har medført mindre tilgang på havre. Tettere driftsbygninger og mindre spillkorn har på samme måte gradvis redusert livsvilkårene vinterstid. I milde vintre kan gulspurven finne en god del spillkorn på stubbåkrene. Økt høstpløying og brenning av halm har også redusert denne matkilden.

I likhet med mange andre kulturfugler, ble gul-

spurven rammet av kvikksølvforgiftning fra beiset såkorn i 1950- og 1960-årene og gikk mange steder sterkt tilbake (Carlsson m.fl. 1988). Samme utvikling skjedde i Sverige (Stolt 1988). Kvikksølvinnholdet i beiset såkorn har siden blitt gradvis redusert og opphørte helt fra og med 1992. Forskjellige sprøytemidler som benyttes i jord- og skogbruket har også forringet viktige livsmiljøer for gulspurven.

Selv om gulspurvbestanden har vært i tilbakegang siden siste verdenskrig, og noen steder nesten helt har forsvunnet, holder den fortsatt bra stand mange steder innenfor sitt hovedutbredelsesområde. Flere steder meldes det også om bestandsoppgang. I Finnmark var gulspurven i ekspansjon fra ca. 1930-1960, men finnes nå bare igjen på et fåtall lokaliteter (Fylkesmannen i Finnmark og NOF avd. Finnmark 1991).

Gulspurven er en kjær gjest i julenekene. Økt vinterføring (helst havre) kan lokalt ha positiv effekt på bestanden.

Hekkebiologi

Gulspurven er kjent for å telle til sju der den om våren har inntatt en tretopp, busk eller ledning for å markere sitt territorium.

Reiret plasseres nesten alltid på bakken i åpent terreng som vegskråninger, grøftekanter og skogkanter. Det er som regel godt skjult av markvegetasjon. Reirplassering lavt i tette busker og trær forekommer en sjelden gang.

Hunnen står for reirbyggingen og mesteparten av rugingen. 13 døgn er vanlig rugetid, og ungene (ofte 4-5) er flygedyktige etter 15-16 dager.

I starten mates ungene hovedsakelig med insekter og andre evertebrater, oftest i form av lettfordøyelig kro-oppgulp. Senere mottar ungene en del frø.

Trekkforhold

Gulspurven hører til gruppen av stand- og streiffugler, men opptrer også som trekkfugl. Deler av den nordnorske bestanden trekker bort om vinteren. Dette gjelder spesielt hekkebestanden nord for Salten og Helgelandskysten (K.-B. Strann pers. medd.). Enkelte høster kan den sees i ganske store ansamlinger på trekklokaliteter i Sør-Norge, og ringmerking har vist at en del fugler drar ut av landet vinterstid, hovedsakelig til landene i Nord- og Vest-Europa.

Jon Opheim

Gulspurv *Emberiza citrinella*

577 ● Konstatert hekking

304 ● Sannsynlig hekking

386 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

